

No, onko tullut kesä
Nyt talven keskellä,
Ja lauletaanko jefä
Nyt pikkin linnuilla?

Ja kunsi kynnöitä
On käynyt kukkimaan:
Kämeitä talviöitä
Näin ehkä valaistoon.

Ja vanhakin nyt nuortuu
Kuin lapp leikkimään
Ja koukkuunsa nostuu,
On kaitsehi mielisjään.

Jokainen kieppuu,
Kiikkuu, kiikkuu
Ja lahjoineija liikkuu
Nyt joulupukkipäivän.

J. H. Erkon käsikirjoitus Päivälehdessä. Tutkija Tenho Kokkonen huomasi, että käsikirjoitus sisältää aiemmin julkaisemattoman neljännen säkeistön: "Jokainen kieppuu, kiikkuu / Niin Liisan nukkikin / Ja lahjoineija liikkuu / Nyt joulupukkipäivän."

Niin myyvä, lämmin, keltä
On mieli jokaisen:
Oi jospa ihmisiä
Ois joulua ainainen!

Jokainen kieppuu, kiikkuu!

Päivälehdessä arkistosta löytyi unohtunut säkeistö J. H. Erkon Jouluaattoon (No, onko tullut kesä). Kuuntele alkuperäinen sanoitus HSTV:n videolta.

Musiikki

Vesa Sirén HS

"JOKAINEN KIEPPUU, KIIKKUU!"

Helsingin Sanomien studiolla tehdään yllättävää esitystä *Jouluaatosta* (No, onko tullut kesä) J. H. Erkon (1849–1906) käsikirjoituksesta.

Neljäs säkeistö yllättää eniten. Sitä ei löydy Erkon kootuista teoksista eikä yhdestäkään joululaulukokoelmasta, mutta Päivälehdessä arkiston tutkija Tenho Kokkonen huomasi sen sisältyvän Erkon varhaiseen käsikirjoitukseen.

"Säkeistöjä on tässä versiossa viisi, ja Erkko on sijoittanut myöhemmin unohtetun säkeistön neljänneksi. Sanoituksessa on muitakin poikkeamia tunnetuimpaan versioon nähden", Kokkonen huomauttaa.

Jo alkurivillä lukee *onko*, ei *onkos*. Myös sanat *keskellen* / *linnuilla* lauletaan nykyisin toisin.

Kantaesitys tehtiin Helsingin Sanomien Säätiön pikkujoulujuhlassa. Nyt taltioidaan hieman julkisempi esitys joulutervehdyksenä lukijoille.

LÖYTÖ ON miellyttävä yllätys esimerkiksi joululauluista ja niiden taustoista kaksi kirjaa kirjoittaneelle emeritusprofessori Reijo Pajamolle.

"Ei tätä ole missään versiossa tullut vastaan", hän myhäilee.

Mutta mistä kesä oikein tuli talven

keskelle? Sen selvittämiseen tarvitaan 1880-luvun lähteitä.

MISTÄ LÖYTYY melodia? Sitä kysyn kansanmusiikin emeritusprofessori Heikki Laitiselta. Hän tutkii kotikirjastoaan ja löytää A. A. Boreniuksen kokoaman *Suomalaisia Kansan-Lauluja* vuodelta 1880. *Neitoselle-laulu* alkaa täsmälleen nykyisen *Jouluaaton* eli *No, onkos tullut kesän* sävelin. Sanat alkavat: "Nyt mä olen niin kuin lintu, joka metsissä viertää." Borenius on merkinnyt sävelmän muistiinmerkitsemispaikan Sotkamoksi.

Tämä on varhaisin Laitisen tietämä julkaisu melodiasista. Vuonna 1881 melodia putosi esiin "*Uusi kannel Karjalasta, Soitto sointuva Savosta*" -vihkossa, jossa Savo-Karjalainen osakunta julkaisi keräämiään kansanlauluja mieskvartettisovituksina. Nyt melodian sanotaan olevan Liperistä.

J. H. Erkko

Tässä ei välttämättä ole virhettä: yksi merkitsi muistiin kansanlaulun melodian Sotkamossa, toinen Liperissä.

Vuoden 1881 mieskvartettisovituksen sanoittaja oli nimimerkin taakse kätkeytyneen musiikin monitoimimies P. J.

Hannikainen. Hän muokkasi melodiaa hieman konstikkaammaksi ja lisäsi oman sanoituksensa nimeltä *Karjalaisten laulu*. Tämän version loppupuoli on kuitenkin aivan toisesta kansansävelmästä, jonka oli valinnut Richard Faltin.

Hannikaisen mielestä kansanlaulujen yhdistelmä ei toiminut ja sanoituskin vaati parantelemista. Vuonna 1899 hän sai valmiiksi oman sävellyksen ja parannellun sanoituksen *Karjalaisten lauluun*. Tässä muodossa laulu tunnetaan nykyisin.

P. J. Hannikainen mainitaan joissakin lähteissä myös *Jouluaaton* (No on-

kos tullut kesä) säveltäjäksi. Kyseessä on väärinkäsitys, vaikka Hannikainen olikin kansanlaulumelodian varhainen muokkaaja ja sovittaja.

KAHDESSA vihkossa julkaistu kansanlaulu innosti 1880-luvun alussa Anton Rikströmiä, joka pyysi naapuriaan J. H. Erkkoa kirjoittamaan siihen uudet sanat. Erkko teki nykyisin tunnetut riimit kesästä talven keskellä Viipurissa 1883, mutta laulusta ei tullut ikivihreää vielä vuosiin.

1890-luvulla Sofie Lithenius tarttui Erkon runoon ja teki oman, sittemmin unohtuneen melodiansa koulu-laiskäyttöön. Hän julkaisi sen ainakin 1895 kokoelmassa *Yksi- ja kolmiäänisiä lauluja kouluja varten*. Tässäkin lauletaan onko eikä onkos, mutta jo nyt alkuperäinen neljäs säkeistö on jäänyt pois.

Erkko julkaisi runonsa – jälleen ilman alkuperäistä neljättä säkeistöä – vuotta myöhemmin, vuonna 1896 runokokoelmassaan *Ajan varrelta*. Tämä mainitaan usein virheellisesti sanoituksen ensijulkaisuna, vaikka Lithenius ehti ensin.

Nyt tarvittiin vielä Anna Sarlinia tekemään julkaisu, jossa Erkon sanat

► Jatkuu seuraavalla sivulla

KULTTUURI

Jokainen kieppuu, kiikkuu!

► Jatkoa edelliseltä sivulta

saavat nuoteikseen vihdoin sen melodian, joka Erkkoa inspiroi. Tämä tapahtui Sarlinin toimittamassa *Joululauluja*-kokoelmassa 1898. Tästä alkoi laulun voittokulku.

Mutta vasta HSTV:n videolla lauletaan myös alkuperäinen neljäs säkeistö ”Jokainen kieppuu, kiikkuu / Niin Liisan nukkin / Ja lahjoinensa liikkuu / Nyt joulupukkikin.”

”Vaikea nähdä, miksi se on poistettu. Sehän olisi hyvin mahdunut mukaan”, emeritusprofessori Pajamo pohtii.

VAIKKA ALKUPERÄINEN neljäs säkeistö ei olisi tehnyt laulusta liian pitkää, se on toki napakampi ilman nukki-joulupukki riimitelyä, jota Erkko itse saattoi pitää turhan kömpelönä julkaistavaksi.

Muitakin joululauluja on lyhennetty. Sanna putosi Juhaniin ja Liisin rekimatkalta.

”Usein joululaulujen sanoituksesta putoaa säkeistöjä pois juuri pitiuussyistä”, Pajamo kertoo.

”Esimerkiksi Immi Hellénin *Joulukirkkoon*-runosta (*Kello löi jo viisi*) lauletaan R. Raalan eli Berndt Sarlinin säveliin vain puolet eli seitsemän säkeistöä.”

Tosiaan: tunnemme Juhaniin ja Liisin, mökin Miinan, Taavetin ja Tiinan, mutta alkuperäisen kolmannen säkeistön Sanna on pudonnut reestä jo ajat sitten, samoin tapahtumat rekimatkan jälkeen kirkkomäellä ja joulukirkossa.

Päästetään vihdoin Sannakin rekeen: HS koostaa oheen Pajamon tietoja muiden joululaulujen unohtetuista säkeistöistä.

HS TV ► Kuuntele HSTV:n esitys No onko tullut kesästä nyt löydetyn säkeistön kanssa.

Sanoma Swing -kuoro esittää HSTV:n videolla Jouluaatto (No onkos tullut kesä) -laulun kokonaisuudessaan.

Myös nämä säkeet putosivat rakastetuista joululauluista

HS ESITTELEE oheisessa artikkelissa **J. H. Erkon** *Jouluaaton* (*No, onkos tullut kesä*) Päivälehdessä arkistosta nyt löytyneen säkeistön. On kuitenkin myös joulurunoja, joiden alkuperäisjulkaisut olivat paljon laajempia kuin laulukäyttöön jääneet säkeistöt.

Tämä valikoima joululaulujen unohtetuista säkeistä perustuu emeritusprofessori **Reijo Pajamon** haastatteluun ja hänen kirjaansa *Joululaulujen kertomaa* (REPALE-kustannus 2011).

Taas kaikki kauniit muistot

Viljo Kojon jouluruno *Taas kaikki kauniit muistot* vuodelta 1931 lauletaan **Sulho Rannan** säveliin lähes kokonaan. Tämä säkeistö on kuitenkin unohtunut:

Elon tuskat ja ikuisuudet koin, nousin lankesin, mut sieluni vaatteet uudet saa jouluksi ainakin. Joka jouluksi tummaan tupaan minä muistoissa pakenen,

joka joulun aattona lupaan: taas äitiä kuuntelen.

Joulukirkkoon (Kello löi jo viisi)

Immi Hellénin runosta lauletaan yleensä vain seitsemää säkeistöä. Kolmas säkeistö meni alun perin näin:

3. Joutuin turkit niskaan kintaat käsihin! Sanna vielä viskaa villahuivinkin.

Runo jatkui kirkkotieltä kirkkopihalle ja joulukirkkoon seuraavasti:

8. Riemuhuuto lähti lasten huulilta: juurkuin joulutähti, kirkko kummulla

9. Sisälläpä vasta silmät huikenee tänne taivahasta Korkein katselee.

10. Saivat paikan oman pitkään penkkihin, syyttivät soman haarakynttelin.

11. Läks muistiin jääneet – niin ei kaunisti, kuin on urkuin äänet jouluaamuna.

12. (Hellénin myöhemmin lisäämä säkeistö) Luulee kuulevansa äänet enkelten luulee leijaavansa sinne seimellen

12./13. Soipi virret vielä kulkiessa pois. Sillä kirkkotiellä aina olla sois.

Tuikkikaa, oi joulun tähtöset

P. J. Hannikainen sävelsi joululaulun **Elsa Kopsen** runon kolmeen ensimmäiseen säkeistöön. Purkautuneen kihlauksen tuotta-

ma tuska näkyy emeritusprofessori Pajamon mielestä kolmessa viimeisessä säkeistössä, jotka on sittemmin unohtettu.

4. Riemunkielet kerran katkeaa, säveleitä suru syventääpi, kerran särkyy lapsuusonnen rusko, elämästä katoa onnen usko, siks' oi riemulaulut, heliskäätte!

5. Tähtisilmä kerran tummentuu, riemulaulu kerran hiljentyypi kerran sielu yksin yössä valvoo, menneen onnen muisteloita palvoo, Siks', oi tähtisilmät loistakaatte!

6. Tähtisilmät, siksi loistakaa siks', oi riemulaulut, helkkykääte! Niitä kuunnella mun armas on, hetkes' tyyntyy tuska loputon, mieli viihtyy niin kuin muinen lasna.

Koonnut: Vesa Sirén

Lyhyesti

Finnkino saa uuden toimitusjohtajan

FINNKINON toimitusjohtajaksi ja Nordic Cinema Groupin (NCG) johtoryhmän jäseneksi on valittu **Veronica Lindholm**. Hän aloittaa tehtävässä viimeistään toukokuussa 2015.

Lindholm siirtyy Finnkinon johtoon Mondelez Finlandin toimitusjohtajan tehtävästä. Aiemmin hän on työskennellyt Walt Disney Companyssa.

Väistynyt johtaja **Liisi Jauho** johti Finnkinoa viisi vuotta. HS

Joulupukin paja pääsi Googlen katukuviiin

INTERNETYHTIÖ Google on kuvannut Rovaniemellä sijaitsevan Joulupukin kammarin, pajakylän sekä pääpostin maailmanlaajuiseen Street View Special Collects -kokoelmaansa.

Street View -karttaohjelmaan liittyvällä virtuaalikierröksellä kävijät voivat kierrellä sisällä rakennuksissa ja katsella kylän lumisia maisemia ulkoa päin. Kävijät näkevät suomalaisia tonttuja ja itse joulupukin. HS

Jani Leinosen Tottelemattomuuskoulu Kiasmaan

TAITEILIJA Jani Leinosen *Tottelemattomuuskoulu* avautuu Kiasmassa syyskuussa 2015. Leinosen mukaan *Tottelemattomuuskoulu* on oikea koulu, mutta myös metafora koko näyttelylle, joka on samalla katsaus Leinosen tähänastiseen tuotantoon.

Koulun opettajiksi rehtori Leinonen kutsuu suomalaisia ja kansainvälisiä mielipidevaihtajia ja aktivisteja.

HS

Kuopiossa avautuu tsunaminäyttely

VICTOR BARSOKEVITSCH -valokuvakeskuksessa Kuopiossa avautuu joulun jälkeen Kaakkois-Aasian tsunamin muistonäyttely.

Näyttely kertoo tsunamin tuhoista ja asiantuntijoiden tunnistustyöstä.

Kuvamateriaali on peräisin Keskusrikospoliisin uhrintunnistusyksikön arkistosta ja muista maista saaduista kuvista. *Tsunami – Tuhon muisto* -näyttely on avoinna 27. 12–1. 2. HS

Organum-seura juhlii toivekonsertilla

SUOMEN Organum-seura järjestää 50-vuotisjuhlansa kunniaksi toivekonsertin Helsingin tuomiokirkossa sunnuntaina 28. joulukuuta. Konsertissa kuullaan muiden muassa **J. S. Bachin**, **Sibeliuksen**, **Merikannon**, **Lisztin** ja **Widorin** teoksia. Konsertissa esiintyvät **Kari Jussila**, **Olli Porthan**, **Pekka Suikkanen**, **Marko Hakanpää**, **Katri Vesanen**, **Anna Pulli**, **Santeri Siimes** ja **Matti Pohjoisaho**. HS